

ATATÜRKÜN HAYATI

Mustafa, 1881 senesinde Yunanistan'ın Selanik kentinde (o zamanlar Osmanlı topraklarında idi) doğdu. Babasının ismi Ali Rıza Efendi, annesinin ise Zübeyde Hanımefendi. Osmanlı İmparatorluğu zamanında nüfus kayıtları düzenli olarak tutulmadığı için doğum günü kesin olarak belli değildir. İlerleyen zamanlarda ona doğum tarihi sorulduğu zaman ” Neden 19 Mayıs 1881 olmasın” cevabını vermiştir. Mustafa'nın babası gümrük memurluğunda çalışıyordu. Daha sonra buradaki görevini bırakıp kereste ticareti yapmaya başladı. Orta halli bir aile idi. Ancak mutlu ve düzenli bir aile ortamı vardı. Mustafa, Osmanlı Tarihinin kapanmasına sebep olan olayların çok yoğunlaştığı Trakya'nın en önemli şehri olan Selanik'te büyüdü. Bu bölge ekonomik, siyasi ve kültürel olarak bölgeye yakın ülkelerden oldukça fazla etkilenen bir bölgeydi. Hıristiyan ulusların Osmanlı'ya karşı isyan etmeleri, büyük devletlerin yayılma ve nüfuz siyasetleri, en çok burada etkisini gösteriyordu. Bu durum onu çok derinden etkiliyordu. Burada bu olayların meydana gelmesi onun ileride ülkenin geleceği ile ilgili kararlar alırken daha realist ve duyarlı hareket etmesini sağlamıştır. Atatürk'ün okula başlaması ailede görüş ayrılıklarına neden oldu. Annesi Mustafa'yı mahalle mektebine vermek istiyor; fakat babası, onun yeni yöntemlerle eğitim yapan bir okulda eğitim almasını doğru görüyordu. Ancak Zübeyde Hanımefendi'yi de üzmemek istemiyordu. Nihayetinde görüş ayrılığı tatlıya bağlandı. Mustafa ilk olarak, annesinin dediği gibi törenle mahalle mektebine kayıt oldu. Sonra bu okuldan alınıp Şemsi Efendi İlkokulu'na kaydedildi. Ali Rıza Efendi'nin vefat etmesi de aileyi zor durumda bıraktı. Zübeyde Hanımefendi, çocuklarını yanına alarak, Selanik civarında çiftlik işleten erkek kardeşinin yanına yerleşti. Mustafa'nın okuldan geri kalması, Zübeyde hanımı oldukça tedirgin ediyordu. Bu sebeple Selanik'e geri döndü. Mustafa, Selanik Mülkiye Rüştiyesi'ne kaydoldu. Ancak asker olmak istediği için bu okulu yarıda bıraktı. Daha sonra annesinden habersiz bir şekilde, askeri rüştiyenin sınavlarına girdi. Sınavı kazanınca, annesi Mustafa'nın isteğini kabul etti. Mustafa'nın yetişmesinde ve düşünsel gelişiminde, Selanik Askeri Rüştiyesi oldukça önemli yer tutar. Selanik Askeri Rüştiyesi'nde, yetenek ve zekası ile arkadaşlarının ve öğretmenlerinin sevgisini kazanmayı başardı. Mustafa'nın matematik öğretmeni ona şöyle dedi: “Senin de adın Mustafa, benimde arada bir fark olması gerekmektedir. Artık senin adın Mustafa Kemal olsun.” Mustafa Kemal, kendisinin sınıf arkadaşlarının karşısında gururlandırılmasına çok sevindi. Türk tarihinin onur sayfalarına geçecek “Kemal” adı bu şekilde konuldu. Mustafa Kemal Askeri Rüştiye'yi bitirdikten sonra Manastır Askeri

İdadisi'ne kaydoldu. Bu arada başka bir okula devam ederek Fransızcasını geliştirdi. Manastır Askeri İdadisi'ni bitirince harp okulunda eğitimine devam etti. Harp okulunu da üstün başarı ile bitirdikten sonra da harp akademisine giren Mustafa, kurmay yüzbaşı rütbesiyle 1905 senesinde orduda göreve başladı. O, büyük bir asker ve nadir yetişen komutanlardandı. İlk askeri başarısını, Trablusgarp'ta kazandı. Birinci Dünya Savaşı esnasında Balkanlarda, Çanakkale'de , Kafkasya'da ve Kurtuluş Savaşı Türk tarihinin sayfalarına parlak sayfalar ve destanlar olarak geçmiştir. 29 Ekim 1923'te TBMM tarafından (reis-i cumhur) cumhurbaşkanı seçildi. Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı; Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık ilkeleri ile Türk ulusuna nasıl hareket etmesi gerektiğini göstererek geçmiştir. esnasında üstlendiği görevler ve kazandığı başarılar, onun askerlik dehasını ortaya koyan en önemli örneklerdir. Özellikle, Kurtuluş savaşı zamanında başkumandan olarak Sakarya ve Dumlupınar savaşlarında elde ettiği başarılar, kurdu. Kurduğu Türk devletini en mükemmel şekilde yönetip bu devletin gelişmesini sağladı. Devlet yönetiminde, asıl hedefi; demokratik, laik, özgür bir cumhuriyet yönetimi oluşturmaktı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Türk ulusu, çağdaş uygarlığın dışında kalmıştı. Bu sebeple Mustafa Kemal Atatürk Türk ulusunu çağdaş uluslar seviyesine çıkarmak için devrimlerini birer birer yapmaya başladı. Türk ulusunu laik olduğu seviyeye getirmeyi hedefledi ve bu hedefini gerçekleştirdi. Atatürk son yılları ve ölümüne kadar Türk ulusunu, Türkiye Cumhuriyeti Devletini yükseltmek ve geliştirmek için çabaladı ve bu amacını Atatürk İnkılapları ve Atatürk İlkeleri ile gerçekleştirdi. Ulu önderimiz Atatürk 10 Kasım 1938 tarihinde hayata gözlerini kapadı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Çocukluk Yılları

Mustafa Kemal, 1881 yılında Selânik'te Kocakasım Mahallesi'ndeki üç katlı pembe evde doğdu. Babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım'dır. Baba tarafından dedesi Hafız Ahmet Efendi XIV-XV. yüzyıllarda Konya ve Aydın'dan Makedonya'ya yerleştirilmiş Kocacık Yörüklerindedir. Annesi Zübeyde Hanım ise Selânik yakınlarındaki Langaza kasabasına yerleşmiş eski bir Türk ailesinin kızıdır. Milis subaylığı, evkaf katipliği ve kereste ticareti yapan Ali Rıza Efendi, 1871 yılında Zübeyde Hanım'la evlendi. Atatürk'ün beş kardeşinden dördü küçük yaşlarda öldü, sadece Makbule (Atadan) 1956 yılına değin yaşadı.

Mustafa eğitim çağına gelince Hafız Mehmet Efendi'nin mahalle mektebinde öğrenim görmeye başladı, sonra babasının isteğiyle Şemsi Efendi

Mektebi'ne geçti. Bu sırada babasını kaybetti (1888). Bir süre Rapla Çiftliği'nde dayısının yanında kaldıktan sonra Selânik'e gidip okulunu bitirdi. Selânik Mülkiye Rüştiyesi'ne kaydoldu. Kısa bir süre sonra 1893 yılında Askeri Rüştiye'ye girdi. Bu okulda Matematik öğretmeni Mustafa Bey adına "Kemal" i ekledi.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Askerlik Hayatı

1896-1899 senesi arasında Manastır Askeri İdâdi'sinden mezun olup, İstanbul'da Harp Okulunda öğrenim gördü. 1902'de teğmen rütbesini aldı. Harp Akademisi'ne devam etti. 11 Ocak 1905'te yüzbaşı rütbesiyle Akademi'yi bitirdi. 1905-1907 yılları arasında Şam'da 5. Ordu emrinde görev yaptı. 1907'de Kolağası (Kıdemli Yüzbaşı) oldu. Manastır'a III. Ordu'ya atandı. 19 Nisan 1909'da İstanbul'a giren Hareket Ordusu'nda Kurmay Başkanı olarak görev aldı. 1910 yılında Fransa'ya gönderildi. Picardie Manevraları'na katıldı. 1911 yılında İstanbul'da Genel Kurmay Başkanlığı emrinde çalışmaya başladı.

1911 yılında İtalyanların Trablusgarp'ı işgaliyle ile başlayan savaşta, Mustafa Kemal bir grup arkadaşıyla birlikte Tobruk ve Derne bölgesinde görev yaptı. 22 Aralık 1911'de İtalyanlara karşı Tobruk Savaşında zafer elde etti. 6 Mart 1912'de Derne Komutanlığına getirildi.

1912'nin Ekim'inde Balkan Savaşları başlayınca Mustafa Kemal Gelibolu ve Bolayır'daki birliklerle savaşa katıldı. Dimetoka ve Edirne'nin geri alınışında büyük katkıları görüldü. 1913 yılında Sofya Ateşemiliterliğine atandı. Bu görevde iken 1914 yılında yarbaylığa yükseldi. Ateşemiliterlik görevi Ocak 1915'te sona erdi. Bu sırada I. Dünya Savaşı başlamış, Osmanlı İmparatorluğu savaşa girmek zorunda kalmıştı. Mustafa Kemal 19. Tümeni kurmak üzere Tekirdağ'da görevlendirildi.

1914' te patlak veren Birinci Dünya Savaşı'nda, Mustafa Kemal Çanakkale'de bir kahramanlık destanı yazıp İtilaf Devletlerine "Çanakkale geçilmez! " dedirtti. 18 Mart 1915'te Çanakkale Boğazını geçmeye kalkan İngiliz ve Fransız donanması ağır kayıplar verince Gelibolu Yarımadası'na asker çıkarmaya karar verdiler. 25 Nisan 1915'te Arıburnu'na çıkan düşman kuvvetlerini, Mustafa Kemal'in komuta ettiği 19. Tümen Conkbayırı'nda durdurdu. Mustafa Kemal Atatürk, bu başarı üzerine albaylığa yükseldi. İngilizler 6-7 Ağustos 1915'te Arıburnu'nda tekrar taarruza geçti. Anafartalar Grubu Komutanı Mustafa Kemal 9-10 Ağustos'ta Anafartalar Zaferini kazandı. Bu zaferi 17 Ağustos'ta Kireçtepe, 21 Ağustos'ta II. Anafartalar zaferleri takip

etti. Çanakkale Savaşlarında yaklaşık 253.000 şehit veren Türk ulusu onurunu İtilaf Devletlerine karşı korumasını bilmiştir. Mustafa Kemal'in askerlerine "Ben size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum!" emri cephenin kaderini değiştirmiştir.

Çanakkale Savaşları'dan sonra Mustafa Kemal 1916'da Edirne ve Diyarbakır'da görev aldı. 1 Nisan 1916'da tümgeneralliğe yükseldi. Rus kuvvetleriyle savaşarak Muş ve Bitlis'in geri alınmasını sağladı. Şam ve Halep'teki kısa süreli görevlerinden sonra 1917'de İstanbul'a geldi. Velihat Vahidettin Efendi'yle Almanya'ya giderek cephede incelemelerde bulundu. Bu seyahatten sonra hastalandı. Viyana ve Karisbad'a giderek tedavi oldu. 15 Ağustos 1918'de Halep'e 7. Ordu Komutanı olarak döndü. Bu cephede İngiliz kuvvetlerine karşı başarılı savunma savaşları yaptı. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından bir gün sonra, 31 Ekim 1918'de Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına getirildi. Bu ordunun kaldırılması üzerine 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelip Harbiye Nezâreti'nde (Bakanlığında) göreve başladı.

30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra İtilaf Devletleri'nin Osmanlı topraklarını işgale başlamaları üzerine; Mustafa Kemal 9. Ordu Müfettişi olarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı. 22 Haziran 1919'da Amasya'da yayımladığı genelgeyle "Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararının kurtaracağını " ilan edip Sivas Kongresi'ni toplantıya çağırdı. 23 Temmuz – 7 Ağustos 1919 tarihleri arasında Erzurum, 4 – 11 Eylül 1919 tarihleri arasında da Sivas Kongresi'ni toplayarak vatanın kurtuluşu için izlenecek yolun belirlenmesini sağladı. 27 Aralık 1919'da Ankara'da heyecanla karşılandı. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması yolunda önemli bir adım atılmış oldu. Meclis ve Hükümet Başkanlığına Mustafa Kemal seçildi TBMM, Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanması için gerekli yasaları kabul edip uygulamaya başladı.

Kurtuluş Mücadelesi, 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgali sırasında düşmana ilk kurşunun atılmasıyla başladı. 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Antlaşması'nı imzalayarak aralarında Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşan I. Dünya Savaşı'nın galip devletlerine karşı önce Kuvâ-yi Milliye adı verilen milis kuvvetleriyle savaşıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi düzenli orduyu kurdu, Kuvâ-yi Milliye – ordu bütünleşmesini sağlayarak savaşı zaferle sonuçlandırdı. Mustafa Kemal yönetimindeki Türk Kurtuluş Savaşının önemli aşamaları şunlardır:

*Gümrü'nün (7 Kasım 1920) kurtarılışı ve Sarıkamış (20 Eylül 1920), Kars (30 Ekim 1920).

*Çukurova, Gazi Antep, Kahraman Maraş, Şanlı Urfa savunmaları (1919-1921)

*Sakarya Zaferi (23 Ağustos-13 Eylül 1921)

*I. İnönü Zaferi (6 -10 Ocak 1921)

*II. İnönü Zaferi (23 Mart-1 Nisan 1921)

*Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan Muhaberesi ve Büyük Zafer (26 Ağustos 9 Eylül 1922)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Sakarya Zaferinden sonra 19 Eylül 1921'de Mustafa Kemal'e Mareşal rütbesi ve Gazi unvanını verdi. Kurtuluş Savaşı, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla sonuçlandı. Böylece Sevr Antlaşması'yla paramparça edilen, Türklere 5-6 il büyüklüğünde vatan bırakılan Türkiye toprakları üzerinde ulusal birliğe dayalı yeni Türk devletinin kurulması için hiçbir engel kalmadı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Siyasi Hayatı

Ankara'da 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasıyla Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. TBMM'nin Türk Kurtuluş Savaşı'nı başarıyla yönetmesi, yeni Türk devletinin kuruluşunu hızlandırdı. 1 Kasım 1922'de hilâfet ve saltanat birbirinden ayrıldı, saltanat kaldırıldı. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'yla yönetim bağları koparıldı. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet idaresi kabul edildi, Atatürk oybirliğiyle ilk cumhurbaşkanı seçildi. İsmet İnönü tarafından 30 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilk hükümeti kuruldu. Türkiye Cumhuriyeti, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ve "Yurtta barış cihanda barış" temelleri üzerinde yükselmeye başladı. 24 Kasım 1934'te Soyadı Kanunu gereğince TBMM tarafından Mustafa Kemal'e "Atatürk" soyadı verildi.

Mustafa Kemal Atatürk, 24 Nisan 1920 ve 13 Ağustos 1923 tarihlerinde TBMM Başkanlığına seçildi. Bu başkanlık görevi, Devlet-Hükümet Başkanlığı düzeyindeydi. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edildi ve Mustafa Kemal Atatürk ilk cumhurbaşkanı seçildi. Anayasa gereğince dört yılda bir cumhurbaşkanlığı seçimleri yenilendi. 1927,1931, 1935 yıllarında TBMM Atatürk'ü yeniden cumhurbaşkanlığına seçti.

Mustafa Kemal Atatürk sürekli yurt gezilerine çıkararak devlet çalışmalarını yerinde denetledi. İlgililere aksayan yönlerle ilgili emirler verdi. Cumhurbaşkanı sıfatıyla Türkiye'yi ziyaret eden yabancı ülke devlet başkanlarını, başbakanlarını, bakanlarını komutanlarını ağırladı.

Mustafa Kemal Atatürk, 15-20 Ekim 1927 tarihinde Türk Kurtuluş Savaşı'nı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu anlatan büyük nutkunu, 29 Ekim 1933 tarihinde de 10. Yıl Nutku'nu okudu.

Mustafa Kemal Atatürk, özel hayatında sadelik içinde yaşadı. 29 Ocak 1923'de Latife Hanımla evlendi. Birçok yurt gezisine birlikte çıktılar. Bu evlilik 5 Ağustos 1925 tarihine dek sürdü. Çocukları çok seven Atatürk Afet (İnan), Sabiha (Gökçen), Fikriye, Ülkü, Nebile, Rukiye, Zehra adlı kızları ve Abdurrahim Tunçak'ı manevi evlat edindi. Mustafa ve İhsan adlı çocukları himayesine aldı. Yaşayanlarına iyi bir gelecek hazırladı.

Ankara ve Bursa Belediyelerine bir kısım taşınmazlarını da bağışladı. 1937'de çiftliklerini hazineye bağışladı mirasından kız kardeşine, manevi evlatlarına, Türk Dil ve Tarih Kurumlarına pay ayırdı. Kitap okumayı, müzik dinlemeyi, dans etmeyi, ata binmeyi ve yüzmeyi çok severdi. Zeybek oyunlarına, güreşe, Rumeli türkülerine aşırı ilgisi vardı. Tavla ve bilardo oynamaktan büyük keyif alırdı. Sakarya adlı atıyla, köpeği Fox'a çok değer verirdi. Zengin bir kitaplık oluşturmuştu. Akşam yemeklerine devlet ve bilim adamlarını, sanatçıları davet eder, ülkenin sorunlarını tartışırdı. Temiz ve düzenli giyinmeye özen gösterirdi. Doğayı çok severdi. Sık sık Atatürk Orman Çiftliği'ne gider, çalışmalara bizzat katılırdı. Ulu Önder, Almanca ve Fransızca'yı çok iyi biliyordu.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Son Yılları ve Ölümü

Mustafa Kemal Atatürk'ün ilk hastalık belirtisi 1937'de ortaya çıktı. 1938 yılı başlarında Yalova'da bulunduğu sırada, ciddî olarak hastalandı. Buradaki tedavi olumlu sonuç verdi. Fakat tamamen iyileşmeden Ankara'ya yaptığı yorucu yolculuk, hastalığının artmasına sebep oldu. Bu tarihlerde Hatay sorununun gündemde olması da onu yormaktaydı. Hasta olmasına rağmen, Mersin ve Adana'ya geziye çıktı. Kızgın güneş altında askerî birliklerimizi teftiş edip tatbikat yaptıran Atatürk, çok yorgun düştü. Ülkü edindiği millî dava uğruna kendi sağlığını hiçe saydı. Güney seyahati hastalığının artmasına sebep oldu. 26 Mayıs'ta Ankara'ya döndükten sonra tedavi ve istirahat için İstanbul'a gitti. Doktorlar tarafından, siroz hastalığı teşhisi kondu.

Deniz havası iyi geldiği için, Savarona Yatı'nda bir süre dinlendi. Bu durumda bile ülke sorunlarıyla ilgilenmeye devam etti. İstanbul'a gelen Romanya kralı ile görüştü. Bakanlar Kurulu toplantısına başkanlık etti. 4 Temmuz 1938'de Hatay Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi Atatürk'ü çok sevindirip moralini düzeltti. Temmuz sonlarına kadar Savarona'da kalan Atatürk'ün hastalığı ağırlaşınca Dolmabahçe Sarayı'na nakledildi. Fakat hastalığı durmadan ilerliyordu. O'nun hastalığını duyan Türk halkı, sağlığıyla ilgili haberleri heyecanla takip ediyor, bütün kalbiyle iyileşmesini diliyordu. Hastalığının ciddiyetini kavrayarak 5 Eylül 1938'de vasiyetini yazıp servetinin büyük bir kısmını Türk Tarih ve Türk Dil kurumlarına bağışladı. Ekim ayı ortalarında durumu düzelir gibi oldu. Fakat, çok arzuladığı hâlde, Ankara'ya gelip cumhuriyetin on beşinci yıl dönümü törenlerine katılmadı.

29 Ekim 1938'de kahraman Türk Ordusu'na yolladığı mesaj, Başbakan Celâl Bayar tarafından okundu. "Zaferleri ve mazisi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferlerle beraber medeniyet nurlarını taşıyan kahraman Türk ordusu!" sözü ile Türk Ordusu'nun önemini belirtmiştir. Yine aynı mesajda "Türk vatanının ve Türk'lük camiasının şan ve şerefini, dahilî ve harici her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni, her an ifaya hazır ve amade olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inan ve itimadımız vardır" diyerek Türk Ordusu'na olan güvenini belirtmiştir.

Atatürk 1 Kasım 1938'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış töreninde de bulunamadı. Hazırladığı açılış nutkunu Başbakan Celâl Bayar okudu. Atatürk bu nutkunda ülkenin imarı, sağlık hizmetleri ve ekonomi konularındaki faaliyetleri açıkladı. Bundan başka eğitim ve kültür konularına da temas edip gençliğin millî şuurlu ve modern kültürlü olarak yetişmesi için İstanbul Üniversitesi'nin geliştirilmesi, Ankara Üniversitesi'nin tamamlanması ve Van Gölü civarında bir üniversitenin kurulması için çalışmaların yapıldığını belirtti. Türk Tarih ve Türk Dil kurumlarının çalışmalarından duyduğu memnuniyeti açıkladı. Ayrıca Türk gençliğinin kültürde olduğu gibi spor sahasında da ideale ulaştırılması için Beden Terbiyesi Kanunu'nun uygulamaya konulmasından duyduğu memnuniyeti belirtti. Atatürk, ölümüne kadar memleket meselelerinden bir an olsun uzak kalmamıştı.

Atatürk'ün hastalığı tekrar şiddetlendi. 8 Kasımda sağlığıyla ilgili raporlar yayımlanmaya başlandı. Bütün memleketi tekrar derin bir üzüntü kapladı. Her Türk'ün kalbi onun kurtulması dileğiyle çarpıyordu. Ancak, kurtarılması için gösterilen çabalar sonuç vermedi ve korkulan oldu. Dolmabahçe Sarayı'nda 10

Kasım 1938 sabahı saat dokuzu beş geçe, insan için değişmez kanun, hükmünü uyguladı. Mustafa Kemal Atatürk aramızdan ayrıldı. Bu kara haberle, yalnız Türk milleti değil, bütün dünya yasa büründü. Büyük, küçük bütün devletler onun cenaze töreninde bulunmak üzere temsilciler göndererek, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusuna karşı duydukları derin saygıyı belirten mesajlar gönderdiler. 16 Kasım günü Atatürk'ün tabutu, Dolmabahçe Sarayı'nın büyük tören salonunda katafalka konuldu.

Üç gün üç gece, gözü yaşlı bir insan seli ulu önderine karşı duyduğu saygı, minnet ve bağlılığını ifade etti. Cenaze namazı 19 Kasım günü Prof. Şerafettin Yaltkaya tarafından kıldırıldı. On iki generalin omzunda sarayın dış kapısına çıkarılan tabut, top arabasına konularak, İstanbul halkının gözyaşları arasında Gülhane Parkı'na götürüldü. Buradan bir torpido ile Yavuz zırhlısına nakledildi. Büyük Ada açıklarına kadar, donanmamız ve törene katılmak için gelmiş olan yabancı gemilerin eşlik ettiği Yavuz zırhlısı cenazeyi İzmit'e getirdi. Burada Yavuz zırhlısından alınan cenaze, özel bir trene kondu. Atalarına son saygı görevlerini yapmak üzere toplanan halkın kalbinde derin bir üzüntü bırakarak Ankara'ya getirilmek üzere hareket edildi.

Atatürk'ün vefatı üzerine cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, bakanlar, Genelkurmay Başkanı, milletvekilleri ile ordu ve devlet ileri gelenleri tarafından karşılanan cenaze, Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde hazırlanan katafalka kondu. Ankara halkı da onun cenazesi önünden saygıyla geçerek son görevini yaptı. 21 Kasım 1938 Pazartesi günü, sivil ve askerî yöneticiler ile yabancı devlet temsilcilerinin hazır bulunduğu ve on binlerce insanın katıldığı büyük bir tören yapıldı. Daha sonra Atatürk'ün tabutu katafalkta alınarak. Etnografya Müzesinde hazırlanan geçici kabre kondu. Türk milleti daha sonra, bu büyük insana lâyük, Ankara Rasattepe'de bir Anıtkabir yaptırdı. 10 Kasım 1953'te Etnografya Müzesinden alınan Atatürk'ün naaşı Anıtkabir'e getirildi. Burada yurdun her ilinden getirilmiş olan vatan toprakları ile hazırlanan ebedî istirahatgâhına yerleştirildi.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Kişiliği

Mustafa Kemal, müzik dinlemeyi, kitap okumayı, dans etmeyi, ata binmeyi, uçuş seyretmeyi ve yüzmeyi çok severdi. Rumeli türkülerine, zeybek oyunlarına, güreşe, ilgisi vardı. Tavla ve bilardo oynamaktan keyif alırdı. Sakarya adlı atına ve köpeği Fox'a çok değer verirdi. Zengin bir kitaplık oluşturmuştu. Temiz ve düzenli giyinmeye özen gösterirdi. Doğayı çok severdi. Sık sık Atatürk Orman Çiftliği'ne gider, modern tarıma geçiş yolunda yürütülen çalışmalara bizzat katılırdı. İleri derecede Fransızca ve az Almanca biliyordu. Devlet adamlarının, sanatçıların, bilim adamlarının, dostların davet edildiği, ülke sorunlarının da konuşulduğu akşam yemekleri Çankaya Köşkü'nde sık rastlanan bir durumdu.

Atatürk'ün çocuğu olmamıştı, savaş yıllarından başlayarak birçok çocuğun hamiliğini üstlenmiş, birçoğunu da evlat edinmişti. Atatürk'ün manevi evlatları, Afet İnan, Sabiha Gökçen, Ülkü Adatepe, Nebile Hanım, Rukiye Erkin, Zehra Aylın, Sığırtmaç Mustafa, Abdurrahim Tuncak, İhsan'dır.

İzmir'e girerken Yunan komutanının Türk bayrağını çiğnemesine ithafen, İzmir'de Yunanları bozguna uğrattıktan sonra basması için önüne serilen Yunan bayrağını yerden alması bilinen bir olaydır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Eserleri

Nutuk (1927)

Geometri (isimsiz yayımlandı) (1937)

Takımın Muharebe Talimi (Almanca'dan çeviri – 1908)

Tâbiye ve Tatbikat Seyahati (1911)

Tâbiye Meselesinin Halli ve Emirlerin Sureti Tahririne Dair Nesayih

Zabit ve Kumandan ile Hasbihal (1918)

Cumalı Ordugâhı – Süvari: Bölük, Alay, Liva Talim ve Manevraları (1909)

Bölüğün Muharebe Talimi (Almanca'dan çeviri – 1912)

Vatandaş İçin Medeni Bilgiler (Manevi kızı Afet İnan adıyla yayımlandı) (1930)

Atatürk'ün ayrıca, 1915-1918 yılları arasında Anafartalar, Doğu Cephesi ve Karlsbad'daki hatıralarını yazdığı günlükleri de bulunmaktadır.

Bunlardan Anafartalar Muharebatı'na Ait Tarihçe, Türk Tarih Kurumu tarafından kitap olarak yayımlanmıştır. 1908-1938 yılları arasında Mustafa Kemal'in imza attığı, yazdığı, söylediği kişisel notları dahil her şeyin toplandığı Atatürk'ün Bütün Eserleri adlı bir ansiklopedi de Kaynak Yayınları tarafından hazırlanmaktadır.